

פזי ורבי יצחק נפחא, ויתבי וקאמרי
[יושבים ומקשים על משנתנו]:

אמאי אין מוליכין את העיסה אלא כרגלי בעלת המים והמלח, ולבטיל מים ומלח לנבי עיסה, וכי למה לא יתבטל איסור התחומין של המים והמלח בשאר העיסה, [שהרי רובה של העיסה משל עצמה היא, ורק מעט מים ומלח שאלה מחברתה], וכל איסור הרי בטל ברוב?! (5)

אמר להו רבי אבא, וכי אטו ביטול שייך כאן?!

לז-ב וכי משום שחלק האשה המשאלת מועט, תאמר שייבטל חלקה אצל חלק האשה השואלת מפני שהוא רוב העיסה?!

והרי מי שנתערב לו קב חיטין שלו בעשרה קבין חיטין של חבריו, וכי נאמר שבטלה בעלותו על הקב המועט ברוב החיטין שיש להם בעלים אחרים, ויאכל הלה — בעל החיטין המרובות — וחדי [יאכל וישמח לבו בחיטיו של חבריו שלא עמל בהם]?!?

ובביאור דבריו, נושאת ונותנת הגמרא.

אחיכו [שחקן] אותם החכמים שתמהו על משנתנו עליה דרבי אבא ועל תירוצו!

אמר להו רבי אבא: וכי אטו גולתיכו [גולתא, הוא תכריך נאה שמתעטף בו תחת טליתו, וכשיושב מסיר טליתו מעליו והתכריך נראה לחוץ] שקלי?!

כלומר: וכי את מלבושיכם לקחתי עד שאתם מלגלגים עלי?!

הדרר אחיכו עליה, חזרו החכמים לשחוק לו!

אמר רב אושעיא: שפיר עבוד דאחיכו עליה [יפה עשו ששחקו על רבי אבא]!

שהרי מאי שנא, מדוע השתנה [בכך שנקט רבי אבא נתערב לו קב "חיטין" בעשרה קבין "חיטין"], קב חיטין בעשרה קבין שעורים — דלא קאמר להו רבי אבא?

הרי ודאי הוא משום שבתערובת זו אכן היתה בטילה הבעלות על המועט, כיון דהוה ליה תערובת מין בשאינו מינו, ומין בשאינו מינו הרי בטיל.

וכיון שכן, חיטין בחיטין — נמי לא היה לו להקשות.

כי נהי דלרבי יהודה לא בטיל מין במינו בכל האיסורים, הרי לרבנן מבטל בטיל.

[וכפי שנתבארה מחלוקתם במנחות כב א].

ונחלקו הראשונים בביאור הסוגיא:

דעת הר"ן [נדרים נב א] בשם הראשונים: שמים ומלח בעיסה חשובים מין במינו הואיל ואין עיסה נעשית אלא בהם, וזה הוא שדימתה הגמרא דין משנתנו למין במינו. (1)

בתירוצו של רב אשי, וכעין זה כתבו התוספות שם, וראה בהערה בהמשך הסוגיא, מה שכתב עוד הר"ן בנדרים בזה..

5. בכלל קושיית הגמרא, ליבטיל תבלין גבי קדירה, וכדמוכח בסוף הסוגיא.

1. בסברא זו מבאר הר"ן גם את המשך הסוגיא

והמאירי פירש: מתחילה היו סבורים, שכוונת רבי אבא היא משום שמין במינו אינו בטל, ולפיכך שחקו עליו, שהרי משנתנו מין בשאינו מינו הוא.

ומשראו שאינו חוזר בו, הוסיפו בטענתם, שאף אילו היתה משנתנו מין במינו אין מקום לתירוצו של רבי אבא, שהרי רק לרבי יהודה מין במינו אינו בטל, אבל לדעת חכמים, אפילו מין במינו בטל.⁽²⁾

אמר תמה ליה רב ספרא לרב אושעיא: משה [שבועה בכבודו של משה רבינו!] וכי אטו שפיר קאמרת [טוב אמרת] שהצדקת את דברי השוחקים?!

והרי אין כוונתו של רבי אבא משום שמין במינו אינו בטל, ומה שאמר "חיתין בחיתין" לאו דוקא, והוא הדין חטים ושעורים.

אלא טעמו של רבי אבא הוא משום שאין לומר דין ביטול אלא לענין איסור שנתערב, אבל כל שנתערב ממון של זה בתוך ממונו של זה לא הפסיד זה את שלו, ומתוך כך ראוי לומר שלא תפקע שביתתו ממנו.⁽³⁾

ואם תאמר שבממון מועט כזה [מים ומלח בעיסה] שנתערב בתוך שלו אינו חייב לו את ממונו —

וכי אטו לא שמיע להו לחכמים שהקשו את הקושיא על משנתנו, הא דאמר רבי חייא קטוכפאה משמיה דרב?!

דרך מוכרי חטים שאין בוררין את הצרורות מן החטים והחיתין נמכרות כמו שהן, ולפיכך:

הבורר צרורות מוגרנו של חבריו שלא מדעת חבריו, הרי זה חייב לשלם לו דמי חטים, שהרי אילו לא היה בוררם מתוכו היה חבריו מוכרם בכלל החטים, והפסידו דמי חיתין כמידת הצרורות.

אלמא כילא [מידה] חסריה, **הכא נמי כילא** [מידה] חסריה.

כלומר: אף על גב דממון קלישא הוא חייב הוא להחזירו, ואף כאן אין מן הראוי שייבטל אפילו ממון כמו מים ומלח בעיסה, שכן הוא הדין ממון אינו בטל, וכיון שאין ממון בטל, אף השביתה של בעל הממון אינה בטילה.

אמר מתמה ליה אביי לרב ספרא, וכי מה תירוצן הוא זה?!

ולא שני ליה למר בין ממון שיש לו תובעין שאינו בטל לממון שאין לו תובעין שהוא בטל?!

2. לפי הגירסא שלפנינו אין מקום לכאורה לדברי המאירי, וכנראה גירסא אחרת היתה לפניו.

3. נתבאר על פי לשון המאירי.

והתוספות כתבו בהבנת סברא זו: אין לדמות איסורא לממונא, דהכא במתניתין "ממונא",

אע"ג דאיכא איסור תחומין, מכל מקום איסור התחומים אינו בא אלא משום דעת הבעלים, דבעלמא בשאר אסורי חד בתרי בטיל, אבל הכא, משום בטול לא פקע שם בעלים, וקנו מים ומלח שביתה אצל בעלים ולא בטיל.

וראה בר"ש בשביעית פרק ו' משנה ג', שמדין ביטול איסורים לא היה בטל המלח בעיסה

הרי למדנו שהנבילה בטילה בשחוטה, וכי אטו הכי נמי תאמר: **דכי אית לה בעלים לנבילה לא בטלה!**

הרי למדת: הואיל וסתם נבילה אין לה תובעין הרי היא בטילה [על פי המאירי].⁽⁵⁾

וכי תימא הכי נמי!?

והא תניא: אמר רבי יוחנן בן נורי: חפצי הפקר קונין שביתה אע"פ שאין להם בעלים דומין כמי שיש להם בעלים.

ביאור הדברים בלשונו של המאירי:

הרי חפצי הפקר לרבי יוחנן בן נורי קונין שביתה במקומן, עד שהמוצאן יכול להוליכן אלפים אמה לכל רוח אם המוצא יכול לילך לשם, אבל אם עירב המוצאן לצד אחד אינו מוליך חפצים אלו חוץ לאלפים אמה ממקום מציאתם, ואפילו יש להם בעלים, הואיל ואין להם תובעין,⁽⁶⁾ אלמא בתר תובעים אזלינן ולא בתר בעלים, וכל שאין להם תובעים אף על פי שיש להם בעלים, בטל.

ואם כן עדיין קיימת הקושיא שיתבטלו מים ומלח לגבי העיסה, הואיל ואין להם תובעים בזמן איסור התחומין.

ואף בענין משנתנו ממון שאין לו תובעין "היום" הוא, שהרי השאילה אותם לבעלת העיסה, ואיסור התחומין שאינו אלא היום הרי הוא בטל [מאירי].

[אמר ליה, נמחק, כי המשך דברי אביי הם, מאירי]:

ולייטעמין, כלומר: אפילו תימא דלא שאני לך בין ממון שיש לו תובעין לממון שאין לו תובעין, ואפילו בממון שאין לו תובעין לא בטל, [מאירי].⁽⁴⁾

אלא **הא דאמר רב הסדא** לפי דעת רבי יהודה הסובר, מין במינו לא בטיל:

מיעוט **נבילה** שנתערבה ברוב שחוטה הרי היא **בטלה בשחוטה**, שהרי מין בשאינו מינו הוא **לפי שאי אפשר לשחוטה שתעשה נבילה**, כלומר: אי אפשר לשחוטה שתהיה אסורה כמו הנבילה.

אבל מיעוט **שחוטה אינה בטילה** ברוב **נבילה, לפי שאפשר לנבלה שתעשה שחוטה**, כלומר: ראויה היא להיות מותרת כמו השחוטה אם תסריח ושוב אינה קרויה נבילה, ועל כן חשובה היא מין אחד עם השחוטה.

5. לכאורה פירוש הדברים הוא, אף שיש לה בעלים מכל מקום אם היה נוטלה אחר לא היתה לבעלים תביעה על הנוטל כיון שאינה שוה כלום.

6. מה שכתב: "ואפילו יש להם בעלים הואיל ואין להם תובעים", אינו מובן כלל, שהרי בחפצי הפקר אנו דנים שאין להם אפילו בעלים!?

הואיל וטעמא לא בטיל, וכל עיקר קושיית הגמרא היא מפני שתחומין תלויים בשם הבעלים שעל החפץ, ובעיסה שנתערב בה מלח של אחר אין שם בעל המלח עליו.

ולפי סברתו מובנת יותר סברת הגמרא המדמה דין זה לביטול ממונות.

4. פירוש, שמא תאמר כי מן הסברא אין לחלק בין זה לזה, הרי יש לסברא זו הוכחה, כדמפרש הגמרא ואזיל.

אמר ליה רב ספרא לאבבי לקיים תירוצו של רבי אבא: מי קא מודמית איסורא לממונא?!

איסורא בטיל, אבל ממונא לא בטיל.

ביאור הדברים על פי המאירי:

כלומר: נבילה בשחוטה והדומה לה, עיקר התערובת הוא איסור בהיתר עד שכשאדם מזכיר התערובת אין אומרים ממון פלוני נתערב עם ממון פלוני אלא איסור פלוני נתערב עם היתר פלוני, וראוי לומר שייבטל.

והיינו: שאין הדבר תלוי בבעלים או בתובעים אלא בשם איסור והיתר ושם ממון, ומים ומלח עיקר התערובת נזכר בו שם ממון אף על פי שאיסור תחומין נגרר אחריו, והילכך אין ראוי לומר שייבטל.

[וטעמא מאי, המאירי לא גרסו]

תירוצי הגמרא מתפרשים על פי שיטת התוספות.

אבבי אמר תירוץ אחר לבאר למה אין בטלין המים והמלח לגבי עיסה: גזירה שמא תעשה עיסה בשותפות, כלומר: שמא תבוא מתוך כך להתיר להוליכה כרגליה אף בעיסה שהיא שותפת גמורה בה עם אחרת; והוא הדין שמטעם זה אין התבלין בטל בקדרה.

רבא אמר: לפיכך אין התבלין בטל בקדירה, משום דתבלין לטעמא עבידי וטעמא לא בטיל [תבלין עשוי הוא לתת טעם בקדרה, וכל כי האי גוונא אין דין ביטול]; והוא הדין שמים ומלח אין בטלין בעיסה, המלח כיון שאף הוא נותן טעם, והמים כיון שחשובים הם, שעיקר העיסה נעשית ממים.⁽⁷⁾

ורב אשי אמר⁽¹⁾: אין דבר האסור באיסור ל"ט-א

אלא מר שני חדא ומר שני חדא, כלומר: אבבי יהיב טעמא לעיסה, ורבא יהיב טעמא לקדרה, ולא פליגי; וכתבו על זה התוספות שהוא דוחק, ושיטת רש"י טעונה ביאור, שהרי טעמו של אבבי שייך בקדירה כמו בעיסה, וכן טעמו של רבא שייך גם לגבי מלח בעיסה?!

והמאירי כתב על דברי רבא: לא חלק על אבבי אלא שהשאלה כשם שהיתה במים ומלח כן היתה בתבלין, ותירץ אבבי זו של מים ומלח, ובא רבא לפרש שבתבלין לקדרתה מיהא אין צריך לבא בה מטעם גזירה, דתבלין נותן טעם הוא.

ולדבריו יתכן, דאף כי דברי רבא ייתכנו במלח שבעיסה, מכל מקום גבי מים שבעיסה צריכים אנו לדברי אבבי, ונמצא אבבי אינו צריך לרבא ורבא צריך לאבבי, ודוק.

1. הר"ש בשביעית פרק ו משנה ג כתב לפרש

גם אין מובן מה שכתב: אבל אם עירב המוצאן לצד אחד אינו מוליך וכו' ואפילו יש להם בעלים הואיל ואין להם תובעים, ומשמע: אילו היו להם בעלים ותובעין היה יכול המוצאן להוליכן לאותו צד שעירב, והרי אם היו להם בעלים היו החפצים קונים את שביתת הבעלים.

ואם כוונתו שהבעלים הזוכין אינם תובעין, שהרי בעלים ותובעים הם.

ומלבד כל האמור הדברים סתומים מה ענין כל זה לעניננו?!

גם לא נתבאר לשון הברייתא: אף על פי שאין להם בעלים דומין כמי שיש להם בעלים, ולפי דברי המאירי, יותר היה ראוי לומר: אע"פ שיש להם בעלים דומין כמי שאין להם בעלים. ומיהו לא הזכר לשון זה במאירי, ואפשר אינו גורסו.

7. כתב רש"י: ורבא אמר, ולא פליג אדאבבי